

Kmečki posel in gospodarjeva družina

Dr. Ludovik Puš.

II.

Vzemimo zgled! Pripravljaš recimo zemljo za koruzo. Pravi čas je treba napeljati gnoja in ga takoj in prav podorati. Zemljo moraš lepo zrahljati in vdelati. Vse te opravke lahko narediš površno, malo skrbno, lahko se pa tudi zelo potrudiš, da bo vse narejeno res vestno in pravilno. Med storjenim delom ni bistvene razlike; gnoja moraš napeljati, zorati moraš tudi in povleči, pa napravi to površno ali pa vestno. A nekaj je različno: učinek dela. Ni človeku vseeno, če je koruza, ki jo je on deval v zemljo, revna, kržljava in zamorjena, da že od daleč kaže na kakovost obdelovalčevega dela, ali je pa lepa, močna in klena, da vsakemu zaigra srce, kdor jo pogleda. Učinek dela — v našem primeru koruza — je vidno plačilo za zvestobo in vnemo pri delu, ki delavcu budi voljo do še večje marljivosti in ponos na svoje delo.

Naravno je, da ta živi odnos med delavcem in njegovim delom vžiga tudi močne iskre med delavcem in delavcem. In kdo je pri nas na kmetih največkrat »delavec in delavec? Eden je posel (hlapec ali dekla), drugi je gospodar ali gospodinja. Gospodar in njegov posel dostikrat — lahko bi rekli največkrat — opravljata isto delo: skupaj orjeta, kosita, oskrbujeta živino itd. Pa četudi ne opravljata ravno istega dela — celotno gospodarstvo ju iz dneva v dan družijo ju učinek dela, ki se kaže v napredu domačije, družijo ju tudi neuspehi in nesreče pri živini in na polju. Zakaj povsod, prav povsod sta oba vidno prizadeta: oba sta delala, oba se veselita uspehov, oba sta žalostna ob neuspehih in nesrečah. Tako ju delo notranje približuje in združuje; oba sta ponosna na »naše« njive, pravemu hlapcu so gospodarjevi konji »moji« konji, deklil praviški »naši« in perilo, ki ga pere na potoku za gospodarjevo družino, »moje«.

Kmečko delo je mogočen činitelj, ki kuje družinsko skupnost med poslom in člani družine, kakor ga nobeno drugo delo ne. »Vsi delajo za vse, kjer je pri hiši še prietni kmečki duh. Osebe stopijo v ozadje, na prvem mestu je skupno dobro.« (Puš: O kmečki duši, str. 74.)

Drugo je skupnost prebivanja. Kako je to mišljeno? Saj posel povsod skoraj mora stanovati in prebivati skupaj z družino, pri kateri služi. Tudi v mestih in pri gospodi v tem pogledu ni drugače. Pod skupnostjo prebivanja ne mislim tu na spanje pod isto streho. Na kmetih še danes marsikje sploh ne epita gospodar in hlapec pod isto streho. V tem pogledu je marsikje slabo preskrbljeno kar v hlevu pri konjih. Tega ne odobravamo. A čudno je, da se kljub temu na kmetih skupnost prebivanja kaže v vse drugačni, lepši luči kakor pri meščanih, čeprav v mestu služkinje spijo v istem stanovanju kakor »gospodar. Nekaj drugega mora biti, kar daje skupnemu prebivanju poseben značaj in posebno barvo. Gospodar in gospodinja pa njuni posli imajo pri hiši v vsakodnevem življenju skoraj iste pravice. Ni jim pri hiši ne zapirajo stvari, do katerih imajo dostop tudi domači člani družine. Kakor so združeni pri delu, so združeni tudi v hišnem skupnem življenju. Poslom povsem zaupajo, dokler so seveda neomejenega zaupanja vredni. Če pa zaupanja ni, je konec družinske skupnosti in posel mora od hiše.

K skupnosti prebivanja štejemo tudi staro navado, da na kmetih gospodar pa njegova družina in posli sedajo dan za dnem, ob delavnih in prazničnih dneh k isti mizi in k isti skledi. Ne gre za to, da uživajo vsi isto jed. To je navadno tudi pri mestnih poslih, čeprav ne vedno. A za to gre in to je važno, da gospodar in njegov hlapec sedeta k isti mizi! Prav to je najzgovornejši dokaz skupnega prebivanja. In kadar pride na mizo kaj boljšega, sta priboljška deležna tudi hlapec in dekla, kakor vsi ostali člani družine.

Po storjenem delu, posebno pozimi zvečer, se hlapec in dekla ne »potegneta« v svojo kamrico ali na pograd, ampak se vsedeta z družino okrog peči in imata v družinskih pomenkih svojo besedo, kakor vsak drug član družinske skupnosti.

V teh in podobnih dejstvih se izpričuje skupnost prebivanja, ki s krepkimi vezmi združuje gospodarjevo družino s poslom in obratno.

Tretje je pa skupnost doživljanja. Sedaj se pa od snovnih, telesnih dejavnosti

(funkcij) človeškega življenja umikamo na področje duševnosti in duhovnih vrednot življenja. Že prej smo podčrtali nesporno resnico, da mora biti za posla poskrbljeno ne le v telesnem, marveč tudi v duševnem in duhovnem pogledu, če naj govorimo o vsestranski, človeka vredni skrbi za njegovo blaginjo. Potrebe človekove duševnosti so pa množestevilne, kakor je prostrano človekovo doživljanje, ki se izraža v njegovem čustvovanju, stremljenju, mišljenju, hotenju in še drugih vzporednih dejavnostih njegove duše.

Samo na kratko preglejmo poglavitna pod-

ročja duševne dejavnosti glede na življenje kmečkega posla in gospodarjeve družine in jih primerjajmo med seboj! Pokazalo se bo prelepo skladje med doživljanji poedinca, kakršen je posel, z doživljajsko gladino družine, pri kateri služi. V naprej je pa treba izgovoriti, da je v vseh teh problemih mogoče v našem smislu govoriti le, v kolikor jemljemo v poštev pristo, prvobitno kmečko družino in pravega, nezmaličenega kmečkega posla. Koliko je danes še takih družin in koliko poslov, je vprašanje, ki ga ne bomo načelnjali in ne tu reševali.

ŽIVINOREJA

Temelj živinoreje je dobro seno

II.

1. Največji vpliv na količino in hranilno vrednost krme imajo tla in gnojenje; vpliv tal se največkrat pokaže pri naravnih travnikih in pašnikih, kjer se v boju za obstanek uveljavljajo one vrste rastlin, ki najdejo v tleh najugodnejše pogoje za svoj razvoj. Zastonj zasejemo na kiselih vlažnih tleh umeten travnik, dokler ga ne zboljšamo, ker bodo sladke trave kmalu preminule, ker ne najdejo v tleh pogojev za svoj razvoj. Da je vpliv gnojenja travnikov na količino in kakovost pridelka zelo velik, je vsem več ali manj znano. Le veliko travnikov redko ali pa sploh ne gnojimo. Vedno le jemljemo z njih, a ne vračamo nič. To roparsko gospodarstvo mora zemljo tudi na najboljših tleh v nekaj letih popolnoma izčrpati. Zato se ne smemo čuditi, da nam taki travniki vračajo tudi slabo in le malo sena, da se večkrat ne izplača niti košnja. Pa tudi če gnojimo, delamo napake. Naenkrat hočemo z majhno količino gnoja ali gnojnice pognojiti vso površino, namesto da bi najprej en del dobro obdelali in zagnojili in naslednja leta zopet drugi del. Tudi travnike ponavadi gnojimo le preveč enostransko, t. j. dajemo jim samo nekaj hranilnih snovi in ne vseh, ki so potrebne za njihov razvoj. Preveč enostransko gnojenje z dušikom, n. pr. z gnojnico, vpliva na razširjenje in rast nekaterih rastlin, druge, kot n. pr. razne deteljice, pa celo pominajo zaradi enostranskega gnojenja z dušikom. Dušik zelo pospešuje rast rastlin, vendar so te rastline zelo grobe in zato vsebujejo tudi veliko težko prebavljive vlaknine. Tako seno je manj okusno in ga tudi živina ne žre rada. Zato moramo poleg dušika dati našim travnikom vedno še kalija, zlasti pa fosforja, katerega naša zemlja skoraj povsod najbolj pogrša. Mnogi kmetje se še spominjajo, kako izboren učinek je imela na trav-

nike Tomaževa žindra. Kako so po njej rastle razne vrste detelj, ki dajejo najboljše in tudi najtečnejše seno. Zakaj? Ker smo z njo travnikom dali poleg apna tudi fosforja. Ker gnojnica ne vsebuje skoraj nič fosforja, zato bi pri gnojenju travnikov z njo morali dodajati vedno še fosforno gnojilo, ki ga lahko pomešamo kar v sod med gnojnico. Samo polno gnojenje travnikov nam more dati po količini in tudi po kakovosti najboljši pridelek, ki je bogat tudi na rudninskih snoveh, t. j. na fosforju in apnu, katere naša živina, zlasti krave najbolj potrebujejo. Z dobrim gnojenjem travnikov bomo dosegli, da jih bomo lahko kosili tudi trikrat na leto. Razne dobre trave in detelje se bodo na takih travnikih razmnožile same od sebe. Zato gnojimo travnike! Preveč jih ne bomo nikdar zagnojili.

2. Važen vpliv na pridelek glede kakovosti in količine ima tudi vreme. V mokrih letih dobimo sicer dovolj sena, ki pa je bolj vodeno, prazno, grobo in ima visoke slamnate bilke, ki so malo hranljive. V sušnih letih pa je pridelek sicer manjši, vendar okusnejši, ker imajo rastline več listja in manj ter krajša stebelca. Po hudi suši je seno siromašno na rudninskih snoveh, ker jih korenine zaradi suše ne morejo črpati iz tal, zato je potrebno zlasti v takih letih dodajati živalim klajno apno.

3. Zlasti velik vpliv na kakovost in količino pridelka ima starost rastlin. Z analizami sena, ki je bilo pokošeno v raznih razdobjih, a obstoječe iz istih rastlin, na letih parcelah, je bila točno ugotovljena hranilna vrednost teh vrst sena. Košenega v raznih razdobjih. Ugotovljeno je, da s starostjo rastlin močno pada procent prebavljivih beljakovin in drugih hranilnih tvarin v senu, kot tudi rudninskih snovi, a raste procent težko in deloma tudi neprebavljive vlaknine. V

mladoeti, ko rastlina raste, potrebuje največ dušika, ki ga spreminja v beljakovino. Zato so mlade rastline, zlasti paša, najbogatejša krma, ker vsebujejo največ prebavljivih beljakovin. V nadaljnjem razvoju se v rastlinah kopičijo bolj nedušične snovi. Čim daljšo dobo in više raste rastlina, tem več vsebuje teh dušičnih snovi predvsem pa za svojo stabilnost vlaknine. Vlaknina je pa težko in slabo prebavljiva. Vse to moremo tudi sami praktično ugotoviti. Zakaj je n. pr. slama od jarih žit boljša kot od zimskih? Zato, ker imajo jara žita krajšo vegetacijsko dobo, imajo manj vlaknine in ker so manjša tudi ne potrebujejo za svojo stabilnost toliko vlaknine. Drevesa imajo največ vlaknine, ki tvori les. Zato je zelo važno doleteti pravi čas košnje. Če kosimo zelo zgodaj, dobimo res najboljše seno, ki je bogato na beljakovinah in lahko prebavljivo, toda malo ga je. Če kosimo pozno, kar mi običajno delamo, dobimo res večjo množino, a kakovost tega sena je slaba in je podobna slami. Ima malo beljakovin, a veliko vlaknine ter je skratka slabo prebavljiva. Ker pa moramo pri senu upoštevati tudi količino, zato priporočamo, da kosimo tedaj, ko je polovica trav v cvetju. V tem primeru dobimo res nekaj manj sena, vendar bo isto veliko boljše kakovosti, bolj prebavljivo in tudi živina bo pri manjši količini sena boljša. Prednost moramo dati torej kakovosti in ne količini.

Pa boste rekli, ja, mi moramo pri travnih travnikih čakati, da trave napravijo seme, da se isto osuje in ponovno zaseje, ker bi drugače trave pomirile. Toda to ne drži, ker seme po navadi še ni povsem dozorelo in torej sploh še ni kaljivo. Tudi mora seme priti v zemljo, da bi moglo skaliti. To se v tem primeru ne zgodi, ker seme ostane na vrhu površine. Če se pa že kaj zaseje, se zasejejo predvsem razni pleveli, ki so dosti bolj žilavi kot pa dobre vrste trav. Zato ni potrebno čakati, da seme dozori, ker se dobre trave ne bodo zasejale. Nasprotno je res, če travnike dobro gnojimo in pravilno oskrbujemo, bomo dosegli z rano in večkratno košnjo še bolj gosto rušo. Dosegli bomo približno to kot pri bradi, čimbolj jo brijemo, tem gostejša bo. Zato kosimo zgodaj, da bomo pridelali boljše krmo.

4. Najboljše seno nam dajejo one rastline, ki napravijo mnogo listja in ne preveč velikih stebel, ker mladi listi so mnogo redilnejši kot pa velika stebela.

5. Na kakovost sena vpliva tudi sušenje in spravljanje. Zato so naši kozolci prav dober pripomoček. Kajti, ako od sena odpadejo nežnejši listi, je seno veliko zgubilo na svoji vrednosti in prebavljivosti. — Enako zgubi seno mnogo na svoji hranljivosti in užitnosti, ako pokošeno namaka dež.

Najboljše seno nam dajejo sočni, hrboviti in planinski travniki, ki niso prevlažni,

katerih ruša sestoji iz gostih in nizkih trav ter tudi dišečih zelišč. Seno s takih leg je ne samo bogato s hranilnimi snovmi, temveč se odlikuje predvsem po svoji aromi in užitnosti. Zaradi višinskega sonca je tako seno bogato tudi z vitamini. Krave, krmljene s takim senom, ne dajejo sicer veliko več mleka, kakor bi takoj skleпали, temveč dajejo le po kakovosti odlično mleko ter mlečna tolašča daje prvovrstno in zelo aromatično maslo. Praksa nam je pokazala, da je tako seno predvsem odlično tudi za pitanje živine. Živina, krmljena s takim senom, se ne samo hitro zredi, temveč je predvsem kakovost mesa odlična.

V nasprotju s tem pa je seno iz senčnatih in povrh še vlažnih tal slabo ter brez arome, grobo in slabo užitno.

Med vseh krmskih rastlin pokazuje travniško seno največje razlike v hranilnih vrednostih.

Tako je n. pr. krma od pozno košenega sena in če je še spravljen ob slabem vremenu lahko slabše kakovosti kot slama jarih žit. Pa tudi obratno je mogoče, da pravilno oskrbovani in gnojeni ter zgodaj košeni nižinski travniki morejo dati prav odlično krmo, ki je po hranilni vrednosti skoraj tako dobra, kot mlada dobra paša.

Iz teh razlaganj lahko mirno zaključimo, da je kakovost pridelanega sena največ odvisna od gospodarja samega. Skrbimo torej za pravilno oskrbovanje in gnojenje naših travnikov in ne postopajmo z njimi več tako mačehovsko. Manjša zboljšanja in melioracije kot trebljenje grmovja, izkopavanje in čiščenje jarkov napravimo sami ter ne čakajmo, da nam bo to ukazala oblast in dala še podporo. Predvsem pa ne odlašajmo s košnjo travnikov, kosimo bolj zgodaj, ker živina nam bo za to seno najbolj hvaležna. Le če bomo pridelali dovolj in dobrega sena, bomo postavili našo živinorejo na solidno podlago in če bomo potem še pravilno odbirali za plemo, bomo imeli pravi uspeh ter bomo tako našo kmetijo postavili na solidno gospodarsko podlago.

Nasveti za dom

Peč ali štedilnik se kadí, ko zakurimo, ker dimnik ni pregret. Zato zažgi papir ter ga potlačí prav pod odprtino v dimnik; ali pa prižgeš papir spodaj v kleti za vratci, kjer se dimnik čisti. Kjer je pristop k dimnikovi cevi, zažgeš papir v njej. Potem žele zakuri.

Ako te ževčji tišči, namoči na tem mestu nogavico z glicerinom. Tako se ti ne naredijo kurja očesa.

Beluži ali šparglji ostanejo štiri do pet dni sveži, če jih zaviješ v vlažno krpo in daš v vlažen pesek.

SPRNI VRT

S sadjem obložene jablane in zlahčne hruške poskropimo v začetku julija s pol odstotnim nasprositom proti škrlupu in jabolčnemu zavijaču. Drevje, ki nima zaroda, poskropimo z dvo odstotno žvepleno-apneno brozgo, da obvarujemo listje škrlupa, ki je letos zelo nevarna bolezen. Konec julija poskropimo pozne jesenske in zimske sorte jabolk in hrušek, ki imajo dober nastavek, s polodstotno brozgo, da obvarujemo sadje pred poznim škrlupom in povečamo njegovo trpežnost v sadni shrambi.

Listne uši letos zelo močno nastopajo na mladem in starejšem drevju. Vršičke, ki so močno okuženi in skrivljeni, je najbolje s škarjami odrezati in odstraniti. Ušje zalege se ubranimo s temeljitim škropljenjem z 0.12 odstotnim nikoprenom. Tikopren listju in mladim ne škoduje, zadete uši pa zanesljivo uniči. Škropljenje proti listnim ušem je treba večkrat posoviti, ker nastajajo na pogankih vedno nove naselbine.

Od časa do časa odstranjujemo suhe veje, katerih je letos zelo mnogo, porežemo roparje na deblih, vodene poganjke v vrhovih pa prereditimo, kolikor so pregosti.

Važno delo je tudi rahljanje drevesnih kolobarjev ob suhem vremenu, s čimer pospešimo v izdatni meri razvoj mladega drevja. Kjer je zemlja bolj suha in propustna, se obnese pokrivanje zrahljanih in zalitih drevesnih kolobarjev z gnojem, travo ali šoto.

Gosenične plasti, ki smo jih naložili v mesecu juniju, preglejmo od srede julija do srede avgusta vsakih 10 dni ter uničimo bube in gosenice jabolčnega zavijača, ki jih najdemo. Pri pregledovanju pasti bomo našli tudi mnogo cvetočera, ki ga prav tako ugonobimo.

V juliju ne pozabimo na redčenje plodov, kjer je drevje bogato obrodilo. Vse krzljavo, slabo razvito ter pregosto sadje in pa sadje, ki ga je napadel škrlup ali zavijač odstranimo ter pustimo le lepe zdrave, dobro razvite plodove na vejah. Na dolžino 1 m pustimo na veji in mladica po 10 do 12 plodov. Redčenje sadja je v dobrih sadnih letinah pri namiznih in gospodarskih sortah nujno potrebno, ker le na ta način dobimo lepo razvito prvovrstno sadje in pospešujemo hkrati redno rodovitnost drevja.

Tudi mlado sadno drevje potrebuje nege

Mnogo neizkušenih sadjarjev meni, da je delo z mladim sadnim drevjem končano, če je spomladi ali v jeseni posajeno drevesce dobro zalilo, okopal kolobar in mogoče še za-

sadil kol. Temu ni tako. Mlado sadno drevje je kakor majhen otrok, ki mu moramo vse narediti, če hočemo, da nam bo kasneje prinašal sad.

Pa pričnimo kar od spodaj navzgor in poglejmo najprej, kaj potrebujejo korenine in koreninice čez poletje. Menda ga ni sadjarja, ki bi ne vedel, da je treba mlademu drevju tudi gnojiti. Navadno gnojimo z razredčeno gnojnico, ki ji dodamo, če le mogoče, 1 do 1½ kg superfosfata na 100 litrov že razredčene gnojnice. Tudi lesni pepel (7-10 kg na 100 litrov) se dobro obnese. Vendar moramo prejenjati gnojiti z dušičnatimi gnojili, torej tudi z gnojnico vsaj do konca junija, da les dozori in se do konca poletja ustavi rast. Nedozorel les hitro pozebi! Gnojimo vedno le med dežjem ali po njem. Nikdar pa ne ob suši. Sadna drevesca, ki smo jih posadili letošnjo pomlad, še niso povsem pokorenjena in jih zato sploh ne gnojimo, marveč le pridno zalivamo, da ne trpe suše.

Koreninam pa je potreben tudi grah, zaradi tega moramo čez poletje večkrat okopati in opleti kolobar, da ostane zemlja rahla. Na ta način se zadrži dalj časa v zemlji vlaga, poleg tega pa ima dostop tudi zrak.

Tudi deblo moramo čez poletje negovati. V prvi vrsti je treba stalno odstranjati vse odganjke, in sicer moramo odkopati zemljo in odrezati poganjke od korena ali korenin, na debelu rastoče pa izrežemo prav v živo. Meseca maja bi morali na gladkih in napetih deblih izvršiti »puščanje«, da se deblo okrepi in odebeli.

Ranjena debela je treba takoj zamazati s cepilno smolo, še prej pa rano do zdravega obrezati in skrbno očistiti. Ako pa ima drevesce že stare rakaste rane, jih sedaj izrežemo, desinficiramo z 20-25% arborinom in zamažemo. Vse rane se ravno v poletju najbitreje celijo!

Tudi drevesni kroni moramo posvetiti kar največ pozornosti, saj je znano pravilo, da kar ne boš v mladosti z nožem, boš moral kasneje z žago odstraniti. Zato umen sadjar sedaj poleti večkrat pregleda krone, da odstrani vse napačno rastoče vejice ali pa naravna mladike, da dobi drevo pravo obliko.

Poleg obrezovanja pa moramo krono ščititi tudi raznih zajedalcev živalskega izvora. Posebno listne uši kaj rade napadajo v poletju mlade vejice, iz katerih izsesajo skoraj ves sok. Kako se uničujejo, je »Domoljub« že večkrat poročal. Poleg tega moramo paziti, da ne napadejo razne druge bolezni mladih sadnih drevesc, ki so še posebno občutljiva. Proti tem največ pomaga pravočasno škropljenje.